

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЈЕШТАЈ
о оцјени урађене докторске дисертације

Комисија за оцјену докторске дисертације „СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА И ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНА ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ“, кандидата мр Перице Иванека

І ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци на сједници одржаној 15. 9. 2016. године донијело је Рјешење бр. 07/3.1620-6/16 којим је именовало Комисију за оцјену докторске дисертације „СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА И ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНА ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ“, кандидата мр Перице Иванека.

Комисија је радила у саставу:

1. проф. др Миле Илић, редовни професор за у же научне области Дидактика, Општа педагогија (предмет Школска педагогија, Породична педагогија) и Методика разредне наставе на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци, предсједник
2. проф. др Ненад Сузић, редовни професор за у же научну област Општа педагогија на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци, члан и
3. проф. др Бранка Ковачевић, ванредни професор за у же научну област Дидактика на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву, члан

-
- 1) Навести датум и орган који је именовао комисију;
 - 2) Навести састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, научно-наставног звања, назива у же научне области за коју је изабран у звање и назива универзитета/факултета/института на којем је

члан комисије запослен.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Кандидат: Перица (Петар) Иванек

Рођен: 24.7.1972. Тузла, Босна и Херцеговина

Универзитет „Цемал Биједић“, Наставнички факултет Мостар, Постдипломски магистарски студији педагогије; Магистар едукацијских наука.

Наставнички факултет у Мостару, Назив магистарске тезе: „Сукоби у комуникацији између ученика и наставника“, Научна област: педагогија;

Датум одbrane: 17.12.2011. г.

Научна област: Педагогија-магистар едукацијских наука

III УВОДНИ ДИО ОЦЛЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Перице Иванека под насловом „Стручно усавршавање наставника и образовно-васпитна постигнућа ученика средње школе“ одобрена је за израду одлуком Сената Универзитета у Бањој Луци на 35. Сједници одржаној 27.11.2014. (Бр. 02/04-3.4241-67/14).

Докторска дисертација мр Перице Иванека под насловом „Стручно усавршавање наставника и образовно-васпитна постигнућа ученика средње школе“ написана је на укупно 500 страница текста нормалног прореда.

У структури дисертација има 9 сљедећих поглавља:

1. Повод избора теме и њена актуелност (12-13 странице)
2. Увод (14-16 странице),
3. Појмовна разграничења и теоријски приступ проблему (17-139 странице),
4. Осврт на доступна истраживања (140-152 странице),
5. Методолошки оквир истраживања (153-195 странице),
6. Анализа и интерпретација резултата истраживања (196-309 странице),
7. Закључна разматрања (310-318 странице),
8. литература (319-325 странице),
9. Прилози (326-500 странице),

Пет поглавља (прво, друго, четврто, седмо и осмо) су интегрална. У трећем поглављу које представља појмовна разграничења и теоријски приступ проблему је тридесет потпоглавља. Пето поглавље обухвата методолошки оквир истраживања и подијељено је на 13 потпоглавља. Шесто поглавље се бави анализом и интерпретацијом резултата емпиријског истраживања и сачињено је од 32 потпоглавља. Девето, посљедње поглавље садржава прилоге докторске дисертације а сачињено је из 5 потпоглавља.

У првом поглављу су дати разлози и повод за одабир теме докторске дисертације као и објашњења њене важности и тренутне актуелности. У другом поглављу, уводу у докторску дисертацију су дате информације о раду као и уводне напомене о стручном усавршавању наставника, важности и потреби унапређења истог у циљу побољшања комуникационско-интеракцијског аспекта наставе а тиме и коначног образовно-васпитног

постигнућа ученика.

Треће поглавље обухвата појмовно разграничење и теоријски приступ проблему истраживања, где је извршен увид у научну литературу и дефинисање основних поjmова који се највише користе у дисертацији. Објашњени су појмови: компетенције наставника са акцентом на емоционалне компетенције, стручно усавршавање наставника, врсте и облици стручног усавршавања, интерактивно стручно усавршавање (са етапама и иновативним моделима вježbi), теме и садржаји стручног усавршавања наставника (4 модула), ученик средње школе, образовно-васпитна постигнућа ученика као и њихова мотивација за учење.

Четврто поглавље обухвата осврт на досадашња доступна истраживања везана за стручно усавршавање наставника и у њему су представљени доступни радови који су се могли довести у везу како са теоријским основама тако и са експериментално-методолошким сегментима овог истраживања. Поменуте везе су анализиране с аспекта значаја утицаја стручног усавршавања на развој наставничких компетенција који се може огледати са једне стране у самом начину стручног усавршавања као и самим садржајима односно темама које ће се реализовати, те постигнућем ученика на које ће утицати такво стручно усавршавање, с друге стране.

Пето поглавље садржи приказе и аргументована обrazloženja релевантних компоненти методолошког концепта истраживања. Поглавље је подијељено у тринест целина: проблем и предмет истраживања, значај истраживања, циљ истраживања, задаци истраживања, варијабле у истраживању, хипотезе истраживања, методе истраживања, технике и инструменти истраживања, инструменти истраживања и њихове карактеристике, организација и поступак истраживања, популација и узорак истраживања и статистички поступци обраде резултата истраживања.

Шесто поглавље обухвата анализу и интерпретацију резултата експерименталног истраживања. Представљени су преко четири функционално повезане целине у оквиру којих су детаљно приказани и коректно интерпретирани резултати емпиријске експерименталне верификације помоћних хипотеза (ефекат експерименталног утицаја стручног усавршавања на компетенције наставника, ефекат експерименталног утицаја стручног усавршавања наставника на постигнуће ученика, показатељи наставне динамике установљени систематским посматрањем наставе и збирна анализа систематског посматрања профила наставног процеса).

У седмом поглављу су синтетизовани закључци цјелокупног проучавања и емпиријско експерименталног истраживања теме дисертације и истакнути приједлози за унапређење стручног усавршавања наставника.

У осmom поглављу наведене су 122 библиографске јединице ауторских дјела које је кандидат цитирао. Кандидат се служио доступном домаћом али и страном литературом. Такође су кориштени и нормативно-правни документи (Закон о образовању у основним и средњим школама у Брчко дистрикту Босне и Херцеговине те Правилник о стручном усавршавању васпитача, наставника, стручних сарадника, сарадника у настави и директора предшколских установа, основних и средњих школа Брчко дистрикта БиХ).

У деветом поглављу наведени су прилози докторске дисертације, поредани у пет

цјелина (1. преглед компетенција наставника према изворима, 2. истраживачки инструменти, 3. факторска структура истраживачких инструмената и дистрибуције резултата емпиријског истраживања, 4. теме и садржаји стручног усавршавања-Експериментални програм-теоријски дио те 5. радионице-иновативни модели вježbi у интерактивном стручном усавршавању наставника).

Основни текст докторске дисертације (не рачунајући прилоге) прожима и обогаћује 53 прегледне табеле и 36 графика. Обим, структура докторске дисертације и цитирана научна и стручна литература прикладни су друштвеном и научном значају и комплексности проучавања и предмета истраживања „Стручног усавршавања наставника и образовно-васпитних постигнућа ученика средње школе“.

- 1) Наслов докторске дисертације;
- 2) Вријеме и орган који је прихватио тему докторске дисертације
- 3) Садржај докторске дисертације са страничњем;
- 4) Иstaћи основне податке о докторској дисертацији: обим, број табела, слика, шема, графика, број цитиране литературе и навести поглавља.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

У образложењу актуелности теме докторске дисертације с правом је наглашено да стручно усавршавање и јачање комуникацијских компетенција наставника привлачи посебну пажњу и интерес, не само због своје трајне актуелности, него и због тога што карактер и природа успостављене комуникације, интеракције и уопште односа у наставном процесу, у многоме утиче на постигнуће ученика односно целокупну реализацију васпитно-образовног процеса. Да би данашње образовање одговорило на такве захтјеве, неопходно је стручно усавршавање наставника осмислити, планирати и реализовати у правцу јачања њихових наставничких компетенција, посебно комуникационско-интеракцијских, што ће им омогућити успостављање таквих односа у наставном процесу који ће подстицати индивидуални развој сваког појединца и његово оспособљавање за активно партиципирање у савременом друштву. Концептиран је такав модел стручног усавршавања наставника који подразумјева њихово активније учешће у истом, с могућношћу одлучивања али истовремено и повећањем одговорности. Исти овакав приступ би наставници имали према својим ученицима, што би водило ка њиховом активнијем учешћу у припреми, организацији, реализацији али и евалуацији наставног процеса. С тим у вези, можемо истаћи да је целокупни рад у овој докторској дисертацији, посвећен научном истраживању могућности јачања наставничких компетенција, унапређивања наставног процеса, интерперсоналних односа у њему те побољшавања образовно-васпитних постигнућа ученика у срењој школи, кроз један другачији, савременији, интерактивнији приступ стручном усавршавању наставника средње школе.

Актуелност, друштвена, научна и стручна релевантност ове дисертације огледа се у чињеници да се у развијеном свијету све више ставља акценат на развијање правилне ненасилне комуникације у циљу стварања квалитетних интерперсоналних односа уопште у друштву, па тако и у образовању. Акценат у савременој школи и наставној пракси се ставља на степен и квалитет свјесног учешћа ученика у изградњи и одржавању ненасилне и стимулативне комуникације у школи јер актуелност и значај учења комуникације има посебну вриједност у актуелним друштвеним збивањима. У дисертацији се истиче значај

школе, као носиоца васпитно-образовног система, која је на удару многих брзих и неочекиваних промјена, а од које се очекују брза и квалитетна рјешења многобројних друштвених проблема. Васпитна улога школе је димензија која је запостављена у наставном процесу а требала би помоћи у рјешавању наведене проблематике, чему је у овом раду посвећено доста пажње.

Практични значај истраживања, састоји се у томе, што је оно од непосредне важности за школе, наставнике и ученике, као и релевантне субјекте задужене за стручно усавршавање наставника, који ће на основу резултата истраживања моћи препознати и уносити промјене у приступ и организацију стручног усавршавања наставника. То ће за посљедицу имати квалитетнију организацију и реализацију васпитно-образовног процеса, са унапређеним наставничким комуникационско-интеракцијским и дидактичко-методичким компетенцијама. Тиме би се постигло да кроз интерактивни наставни приступ, ученик има чешће субјекатску него објекатску позицију у настави и ваннаставним активностима, а да наставник прије свега треба да буде: васпитач, сарадник, водитељ, организатор, координатор, ментор, савјетодавац, планер, програмер, иноватор, дијагностичар итд. Такође би се омогућавало рјешавање конкретних проблема са којима се наставници свакодневно сусрећу у наставном раду са ученицима.

Релевантност и оправданост изучавања теме докторске дисертације јесте у томе што истраживање може бити сигнал за подуžимање одговарајућих радњи, мјера и поступака од стране релевантних друштвених фактора на, прије свега схватању важности стручног усавршавања и професионалног развоја наставника у циљу стварања квалитетнијег школског система. То би за посљедицу свакако имало побољшање и унапређење ненасилне комуникације у сврху превенирања свеприсутнијег међувршњачког насиља и малолетничке делинквенције не само у школама него и у цијелом друштву. Савремени темпо научног, техничког и другог развоја захтјева да се у школи учи све брже и више. Школа, са наставницима као најважнијим носиоцима позитивних промјена, се мора прилагодити том захтјеву школујући компетентније стручњаке, затим рационалнијом и ефикаснијом организацијом васпитно-образовне дјелатности, као и измијењеним интеракцијско-комуникационим односима међу учесницима наставног процеса.

У осврту на досадашња доступна истраживања се наводи да је проблем стручног усавршавања и развоја професионалних компетенција наставника питање које интензивније заокупља пажњу педагошких истраживача тек у последње три или четири деценије. Наведени су радови многобројних истраживача који се могу довести у везу како са теоријским основама тако и са експериментално методолошким сегментима овог истраживања, од чега посебно истичемо неке. Представљена су истраживања из осамдесетих година прошлог вијека обављена на просторима бивше Југославије у којима је истакнуто ко треба бити носиоц стручног усавршавања, на који се начин треба реализовати, који се проблеми у реализацији јављају, како би се наставници могли стимулисати и мотивисати за стручно усавршавање (Сврдлин, 1981; Аранђеловић, 1983; Николић, 1983). Утицај стручног усавршавања наставника на јачање васпитног дјеловања наставника проучавала је и Братанић (1975 и 1980). Од новијих истраживања наведени су резултати у којима се истиче акционо истраживачки приступ наставника са циљем унапређења васпитне праксе односно њихово повећано учешће у свим сегментима стручног усавршавања (Богнар, 2002; Бурџар, 2005 и 2008). Неохондност стварања једног

новог интерактивног модела стручног усавршавања наставника са освртом на слабости постојећег начина стручног усавршавања уз помоћ експерименталног истраживања истакао је Јоргић (2011), док је Јерковић (2013) експериментално провјеравала утицај интерактивног стручног усавршавања наставника на јачање савјетодавних компетенција за рад са родитељима. Утицај интерактивног стручног усавршавања наставника на унапређење њихових професионалних компетенција везаних за планирање, извођење, вредновање и образовно-васпитне ефекте инклузивне наставе српског језика експериментално је испититивао и резултате представио Илић (2009), док је системски приступ стручном усавршавању проучавао те на основу тога и један нови модел доживотног усавршавања наставника представио Сузић (2008). Доприноси тих научних истраживања и отворена питања стручног усавршавања наставника за ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију били су ослонац у развијању методолошког концепта експерименталног истраживања у оквиру ове докторске дисертације.

- 1) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе;
- 2) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету);
- 3) Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања;
- 4) Навести очекivanе научне и прагматичне доприносе дисертације.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

У току теоријског проучавања у оквиру докторске дисертације дефинисани су кључни појмови, почевши од компетенција наставника, стручно усавршавање наставника (обавеза, право и дужност наставника, стручно усавршавање и професионални развој наставника, врсте и облици стручног усавршавања, интерактивно стручно усавршавање са акцентом на иновативне моделе са свим етапама). Посебна је пажња посвећена темама и садржајима стручног усавршавања наставника, дефинисаним према њиховим стрварним потребама, односно дефицитима које су сами препознали и открили у своме раду. Теме и садржаји су реализовани системски, у оквиру четири модула: 1. Интерактивно учење и настава; 2. Комуникација, интеракција и међуљудски односи у настави; 3. Ненасилна комуникација, емпатија и емпатијско комуницирање и 4. Респонсибилна интеракција у настави и васпитању.

Кандидат се одлучио за комплексно истраживање стручног усавршавања наставника настојећи ефекте истог процјењивати на основу постигнућа ученика, те су сходно томе у истраживању учествовали наставници и ученици средње школе.

Проблем овог експериментално-емпиријског истраживања био је трагање за изналажењем једног ефикаснијег, рационалнијег, интерактивно конципираног и реализованог модела стручног усавршавања наставника који ће моћи удовољити реалним савременим потребама наставника што ће у коначници резултирати бОљим васпитно-образовним постигнућем ученика.

Предмет истраживања био је синтеза теоријског проучавања и експерименталног испитивања утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију на васпитно-образовна

постигнућа ученика средње школе.

Циљ истраживања, као што је већ наведено, био је испитивање ефикасности утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на јачање њихових компетенција за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију у односу на утицај уобичајеног (традиционалног) усавршавања наставника, те провјера како ће тако побољшане компетенције наставника дјеловати на повећање васпитно-образовних постигнућа ученика. Наиме, покушано је путем стручног усавршавања наставника унаприједити поучавање са аспекта наставника, и учење с аспекта ученика на тачно одређеном подручју које дефинишу одређени услови а што би могло послужити као модел унапређења наставне праксе и цјелокупног васпитно-образовног рада у школама.

Наведени циљ истраживања конкретизован је у неколико задатака истраживања:

Утврдити да ли ће наставници и ученици, након проведеног интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију, постићи у просјеку статистички значајно боље резултате у односу на иницијално испитивање и традиционално (предавачко) усавршавање у:

1. интензитету ставова наставника и ученика према емоционалној емпатичности и социјабилности;
2. интензитету ставова наставника и ученика према емоционалној компетентности.
3. интензитету ставова наставника и ученика према мотивацији за учење.
4. интензитету ставова наставника и ученика према респонсибилој интеракцији у васпитно-образовном процесу, везано за демократску партиципацију ученика у припремању, извођењу и вредновању наставног процеса;
5. интензитету ставова наставника према самопројеви наставничких педагошко-психолошких компетенција;
6. интензитету ставова наставника према ученицима, настави и учењу;
7. интензитету ставова ученика према школи, учењу и наставницима;
8. смањењу интензитета ставова ученика према почињеном и доживљеном насиљу;
9. просјечној оцјени општег успјеха ученика, просјечној оцјени из владања те просјечној оцјени из предмета хемија и њемачки језик.
10. повећању интензитета индиректног а смањењу директног вербалног утицаја наставника на ученике у непосредном наставном раду;
11. повећању интензитета иницијативног (слободног) говора ученика у непосредном наставном раду;
12. повећању интензитета самосталне активности ученика у непосредном наставном

раду;

13. повећању интензитета позитивне невербалне експресије и смањењу интензитета негативне невербалне експресије наставника у непосредном наставном раду;

Комплементарно циљу истраживања, постављена је и генерална хипотеза:
Интерактивно стручно усавршавање наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију, утицаје на унапређење њихових комуникационско - интеракцијских компетенција у настави, што ће довести до постизања статистички значајно бољих образовно-васпитних резултата ученика него у уобичајеној или „традиционалној настави“.

Ова генерална хипотеза, аналогно задацима истраживања, операционализована је у помоћне хипотезе:

Очекујемо да ће наставници и ученици, након проведеног интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију, постићи у односу на иницијално испитивање и традиционално (предавачко) усавршавање, у просјеку статистички значајно боље резултате у:

1. интензитету ставова наставника и ученика према емоционалној емпатичности и социјабилности;
2. интензитету ставова наставника и ученика према емоционалној компетентности.
3. интензитету ставова наставника и ученика према мотивацији за учење.
4. интензитету ставова наставника и ученика према респонсибильној интеракцији у васпитно-образовном процесу, везано за демократску партиципацију ученика у припремању, извођењу и вредновању наставног процеса;
5. интензитету ставова наставника према самопроцјени наставничких педагошко-психолошких компетенција;
6. интензитету ставова наставника према ученицима, настави и учењу;
7. интензитету ставова ученика према школи, учењу и наставницима;
8. смањењу интензитета ставова ученика према почињеном и доживљеном насиљу;
9. просјечној оцјени општег успјеха ученика, просјечној оцјени из владања те просјечној оцјени из предмета хемија и њемачки језик.
10. повећању интензитета индиректног а смањењу директног вербалног утицаја наставника на ученике у непосредном наставном раду;
11. повећању интензитета иницијативног (слободног) говора ученика у непосредном наставном раду;
12. повећању интензитета самосталне активности ученика у непосредном наставном

раду;

13. повећању интензитета позитивне невербалне експресије и смањењу интензитета негативне невербалне експресије наставника у непосредном наставном раду;

У докторској дисертацији прецизирана је *независна* варијабла као и *двије групе зависних* варијабли.

Независна варијабла или експериментални фактор представљала је дјеловање експерименталног програма (који се огледа у садржајима и моделима обучавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комникацију и респонсибилну интеракцију у настави средње школе, а у оквиру унапређења њихових комуникационско-интеракцијских вјештина, сазнања и увјерења). Значи, радило се о експерименталном фактору (*независној варијабли*), са три прожете компоненте:

1. Интерактивно стручно усавршавање наставника за интерактивну наставу,
2. Интерактивно стручно усавршавање наставника за ненасилну комуникацију,
3. Интерактивно стручно усавршавање наставника за респонсибилну интеракцију.

Зависне варијабле обухватају двије групе варијабли:

1. прва група зависних варијабли била је везана за *образовна* постигнућа ученика која су се посматрала кроз постигнуће ученика остварено у текућој школској години (у току реализације експерименталног програма) у односу на постигнуће остварено у претходном разреду, кроз:
 - анализу оцјене ученика из општег успјеха,
 - анализу просјечне оцјене из једног општеобразовног предмета (страни/њемачки језик) и једног општеобразовног предмета у функцији струке (хемија).
2. друга група зависних варијабли односила се на *васпитна* постигнућа ученика, и то:
 - оцјена из владања ученика,
 - интензитет ставова ученика према:
 - a) наставницима, настави и учењу,
 - b) емоционалној емпатичности и социјабилности,
 - c) емоционалној компетентности,
 - d) интринзичној и екстризичној мотивацији за учење,
 - e) почињеном и доживљеном насиљу;
 - интензитет ставова наставника према:
 - a) ненасилној комуникацији са ученицима,

- b) респонсибилој интеракцији у васпитно образовном процесу, везано за демократску партиципацију ученика у припремању, извођењу и вредновању наставног процеса,
 - c) ученицима, настави и учењу,
 - d) емоционалној емпатичности и социјабилности,
 - e) емоционалној компетентности,
 - f) учешћу ученика у интеракцији и комуникацији у настави,
 - g) самопрощени наставничких педагошко-психолошких компетенција,
 - h) мотивацији ученика за учење;
- интензитет индиректног вербалног утицаја наставника на ученике у непосредном наставном раду,
 - интензитет иницијативног (слободног) говора ученика у непосредном наставном раду,
 - интензитет самосталне активности ученика у непосредном наставном раду,
 - интензитет позитивне и негативне невербалне експресије наставника у непосредном наставном раду.

Избор метода истраживања условљен је екстензитетом и интензитетом предмета истраживања, циљем и задацима истраживања те изворима теоријске и емпиријске спознаје. С обзиром на врсту истраживања, кориштено је више различитих метода истраживања: Метода теоријске анализе и синтезе, дескриптивна метода (наручито њена варијанта Сервеј истраживачки метод), експеримент са паралелним групама, као и компаративна метода.

Примјеном различитих метода истраживања олакшано је прихватавање или одбаџивање постављених хипотеза.

Експеримент са паралелним групама је реализован помоћу двије експерименталне групе (E_1 и E_2) и контролне (К) групе наставника, заједно са ученицима којима су одјељенске старјешине. Са првом експерименталном E_1 групом реализовано је интерактивно стручно усавршавање наставника (за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију), са другом експерименталном E_2 групом стручно усавршавање је реализовано на традиционалан (предавачки) начин, док је контролна К група наставника имала доступне садржаје стручног усавршавања и могућност избора.

Компаративна метода примјењивана је у скоро свим етапама припреме, реализације и евалуације овог пројекта. Упоредном анализом тангентних теоријских студија и емпиријских истраживања идентификоване су разлике у концепцијама традиционалног или предавачког и интерактивно активизацијског стручног усавршавања наставника. На тај начин развили смо дviјe варијантe експерименталног програма, које смо образложили

у оквиру презентованог методолошког концепта. Примјена ове методе нарочито је дошла до изражаја када смо упоређивали ефекте варијанти програма стручног усавршавања наставника и прикладним статистичким показатељима верификовали све постављене хипотезе.

Као извори који су пружили корисну грађу за методу теоријске анализе кориштене су: педагошке енциклопедије, педагошки речници, публикације, монографије, уџбеници, приручници, општа и стручна литература, научни чланци и расправе итд. Избор ове методе условљен је, не само потребом да се проучи теоријска основа цјелокупног истраживања, него и нужношћу доказивања хипотеза које ће се односити на ставове наставника и ученика о испитиваним димензијама, као и потреби анализе и интерпретације резултата овог истраживања. Метода теоријске анализе и синтезе кориштена је приликом анализирања резултата ранијих истраживања, те код уопштавања и систематизације теоријског оквира истраживања.

Аналитично-дескриптивна метода у дисертацији обухватила је прикупљање, обраду и презентацију података, њихову интерпретацију и извођење закључака. У овом истраживању дескриптивном методом биле су испитане и описане појаве везане за ученике, и то комуникацију, интеракцију и демократску партиципацију ученика у наставном процесу, њихову мотивацију, емоционалну компетенцију, емпатију, став према насиљу као и интензитет ставова према школи, учењу и наставницима. На овај су начин такође испитане и описане појаве везане за наставнике, и то самопројјена наставничких педагошко-психолошких компетенција, емоционалне компетентности, емоционалне емпатије, ставови наставника о мотивацији ученика, те ставови према ученицима, настави и учењу.

Анализа педагошке документације кориштена је у циљу утврђивања постигнућа ученика, које је анализирано преко општег успјеха, затим оцјене из владања, те и академског постигнућа из наставних предмета хемија и њемачки језик.

У истраживању скалирање је кориштено да би се испитали *ставови наставника и ученика*, односно смјер и интензитет њихових ставова према: интринзичној и екстинзичној мотивацији ученика; респонсибилној интеракцији и комуникацији у васпитно-образовном процесу везано за демократску партиципацију у припремању, извођењу и вредновању наставног процеса; емоционалној емпатичности и социјабилност; емоционалној компетентности. Такође је скалирање кориштено за испитивање *ставова ученика* према почињеном и доживљеном насиљу те према школи, учењу и наставницима. Насупрот томе, скалирањем су испитивани ставови наставника о њиховим педагошко-психолошким компетенцијама као и ставови према ученицима, настави и учењу.

У овом истраживању техником *систематског посматрања* кандидат се користио да би утврдио која комуникација доминира у реализацији наставног процеса, те да ли је експериментални програм интерактивног стручног усавршавања наставника утицао на квалитет те комуникације, како на наставнике, тако и на ученике.

У циљу реализације постављеног циља и задатака истраживања примјењени су следећи мјерни инструменти: протокол посматрања интеракцијеке анализе (Фландерсова листа допуњена са три нове категорије везане за самосталну активност ученика те позитивни и негативну експресију наставника), и скале пројјене. Инструменти су

баждарени након пробне примјене и ајтем анализе.

Протокол посматрања интеракције у наставном процесу у овом истраживању представља је формулар са унапријед дефинисаним појавама које су посматране. Посматрач је биљежио које од дефинисаних појава су присутне и уочене у току наставног процеса, односно у којој мјери је под утицајем експерименталног програма интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију дошло до промјене у интеракцији између ученика и наставника на финалном испитивању у односу на иницијално испитивање.

Скала процењене је инструмент којим је кандидат прикупљао показатеље о мишљењима, увјерењима, ставовима и процењенама испитаника о позицијама и активностима непосредних учесника васпитно-образовног процеса у школи. У овом истраживању кориштене су следеће скале:

- Скала интринзичке и екстинзичке мотивације (ИМ/ЕМ)
- Скала емоционалне емпатије (Работег-Шарић, 1993)
- Скала емоционалне компетентности УЕК-45 (Такшић, 2001)
- Упитник школског насиља (УШН, 2003)
- Упитник о ставовима према школи, учењу и наставницима
- Скала ССН-ППК, самопроцењена наставничких педагошко-психолошких компетенција
- Скала ставова о интеракцији и партиципацији ученика у наставном процесу.

У територијалном смислу популација истраживања се налази у Брчко дистрикту Босне и Херцеговине, а сачињавали су је ученици другог и трећег разреда средње стручне школе, ЈУ Пољопривредне и медицинске школе у Брчком, као и њихови наставници, одјељенске старјешине. При избору узорка истраживања из основног скупа удовољено је основним критеријима (критериј величине, репрезентативности, хомогености, поузданости). Узорак ученика броји 464 испитаника, од чега је 170 (36,6%) испитаника било мушки спола док је преосталих 294 (63,3%) испитаника било женског спола. Сви испитаници били су ученици другог 216 (46,5%) или трећег разреда 248 (46,5%). Ради се о ученицима који обухватају 3 подручја дјелатности: 1. пољопривреда и прерада хране (пољопривредни техничари, прехрамбени техничари, ветеринарски техничари-као четворогодишња занимања, те цвеђари-вртлари, вођари-виноградари као трогодишња занимања), 2. здравство (медицински техничари, фармаџутски техничари), 3. остале дјелатности (еколошки техничари-четверогодишње занимање, и фризери-трогодишње занимање).

Комплетан узорак ученика је подијељен у *две* експерименталне и једну контролну групу: Прву експерименталну групу (E_1 -група) чинило је 6 одјељења, укупно 152 (32,76%) ученика. То су ученици чији су одјељенске старјешине такође били чланови прве експерименталне групе наставника (E_1 -група) са којом је реализовано интерактивно стручно усавршавање наставника те који су са њима реализовали наставу у својим предметима и часовима одјељенске заједнице примјењујући научене и усвојене спознаје.

Другу експерименталну групу (Е₂-група) ученика чинило је такође 6 одјељења, укупно 154 (33,19%) ученика. То су ученици чије су одјељенске старјешине такође били чланови друге експерименталне групе наставника (Е₂-група) са којом је реализовано традиционално стручно усавршавање наставника те који су са њима реализовали наставу у својим предметима и часовима одјељенске заједнице примјењујући научене и усвојене спознаје. На крају, трећу-контролну групу (К-група) ученика чинило је 6 одјељења, укупно 158 (34,05%) ученика. То су ученици чије су одјељенске старјешине били чланови контролне групе наставника (К-група) којима су били доступни експериментални садржаји или и могућност избора везано за примјену истих у наставном раду. Као што можемо видjetи, цјелокупни узорак наставника чинило је укупно 18 испитаника односно наставника-одјељенских старјешина одјељења у којима су ученици испитаници. Ради се о наставницима различитих профиле, наставницима општеобразовних али и различитих стручних предмета као и практичне наставе. Од тога су 4 испитаника била мушки пола, а преосталих 14 испитаника били су жене. Око 55% (10) има радно искуство до 10 година, од 11 до 20 година радног искуства има око 28% (5) испитаника, док преосталих око 16% (3) наставника има више од 20 година радног искуства.

За тестирање главне и помоћних хипотеза кандидат је користио статистичке поступке и технике које научно одговарају постављеном циљу и задацима истраживања:

- рачунање мјера централне тенденције (аритметичка средина),
- рачунање мјера централне тенденције (мод),
- рачунање мјера централне тенденције (медиан),
- рачунање мјера стандардног одступања (стандардна девијација),
- непараметријска процјена (ХИ-квадрат тест),
- параметријска процјена (т-тест),
- анализа варијансе (АНОВА), анализа коваријансе (АНКОВА),
- факторска анализа,
- кронбахов алфа коефицијент,
- ајтем тотал корелација,
- графички приказ резултата.

Приликом обраде утврђених података кориштен је статистички програм СПСС вер. 20 фор шиндовс, док је величина узорка и контрасти израчуната у пакету Г*Повер 3. Факторска ваљаност инструмената проверена је у програмском пакету Лисрел а примјењени су и прикладни статистички поступци.

Резултати проучавања и истраживања приказани су табеларно и графички што је омогућило прегледније и увјерљивије интерпретације и генерализацију емпиријских налаза.

1) Објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;

2) Дати кратак увид у примијењени метод истраживања при чему је важно оцијенити сљедеће:

1. Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, доволно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;
2. Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто;
3. Да ли испитивани параметри дају доволно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање;

4. Да ли је статистичка обрада података адекватна.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

У посебном дијелу дисертације кандидат је презентовао и студиозно анализирао резултате емпиријског истраживања, односно утврђивања разлика у процјени испитаника (наставника и ученика) између иницијалног (на почетку школске године) и финалног испитивања (на крају школске године), тј. да ли је под утицајем експерименталног програма интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију дошло, и у којој мјери, до промјене у њиховим ставовима. Поређене су двије експерименталне групе (E_1 и E_2) и једна контролна (K) група. Са првом експерименталном групом наставника (E_1) реализовано је интерактивно стручно усавршавање наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију, са другом експерименталном (E_2) групом стручно усавршавање са поменутим садржајима је реализовано на традиционалан (предавачки) начин, док су наставницима контролне (K) групе садржаји стручног усавршавања били доступни али и могућност избора њихове примјене.

Резултати експерименталног проучавања прегледно су приказани и комплетно интерпретирани у оквиру три цјелине, при чему се прва односи на резултате везане за ефекат експерименталног утицаја стручног усавршавања на компетенције наставника (представљено путем 6 повезаних дјелова), затим друга цјелина која се односи на ефекат експерименталног утицаја стручног усавршавања наставника на постигнуће ученика (представљено преко 9 повезаних дјелова) и на крају трећа цјелина представља показатеље наставне динамике установљене систематским посматрањем наставе (14 повезаних дјелова).

Установљени су показатељи којима су *верификоване, потврђене или дјелимично потврђене* слједеће помоћне хипотезе о утицају експерименталног програма интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију на:

1. интензитет позитивних ставова наставника и ученика према *емоционалној емпатичности и социјабилности*.
2. интензитет ставова ученика према *емоционалној компетентности*.
3. интензитет ставова наставника и ученика према *интринзичној мотивацији ученика*.
4. интензитет позитивних ставова наставника и ученика према *респонсибилој интеракцији и комуникацији у васпитно-образовном процесу везано за демократску партиципацију ученика у припремању, извођењу и вредновању наставног процеса*.
5. интензитет ставова наставника према *самопројени наставничких педагошко-психолошких компетенција*.
6. интензитет ставова ученика према *школи, учењу и наставницима*.
7. смањење интензитета ставова ученика према *почињеном и доживљеном насиљу*.
8. повећање интензитета *индиректног наставног утицаја* и смањење интензитета *директног наставног утицаја* на ученике у наставном процесу.

9. повећање интензитета иницијативног (слободног) говора ученика у непосредном наставном раду.
10. повећање интензитета позитивне невербалне експресије наставника на ученике у наставном процесу.

Одбачене су три помоћне хипотезе јер експериментални програм није позитивно утицао на:

1. интензитет позитивних ставова наставника према ученицима, наставном раду и учењу.
2. побољшање општег успјеха ученика, просјечне оцјене из владања ученика као и просјечне оцјене из предмета хемија и њемачки језик.
3. повећање интензитета самосталне активности ученика у непосредном наставном раду.

Статистичка анализа добијених резултата експерименталног истраживања пружила је кандидату обимну грађу коју је класификовао и прикладним статистичким поступцима потврдио шест наведених помоћних хипотеза, дјелимично потврдио четири помоћне хипотезе и одбацио три помоћне хипотезе. Тиме је углавном потврђена генерална хипотеза која је гласила: „Интерактивно стручно усавршавање наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију, утицаје на унапређење њихових комуникационско - интеракцијских компетенција у настави, што ће довести до постизања статистички значајно бољих образовно-васпитних резултата ученика него у уобичајеној или „традиционалној настави“.“

У докторској дисертацији наведени су разлози за интерактивно стручно усавршавање наставника:

- Демократска партиципација, односно укључивање наставника у све етапе стручног усавршавања наставника доводи до битно другачијег односа те мотивицацијег и одговорнијег приступа стручном усавршавању;
- Демократска партиципација наставника у одабиру садржаја и начина стручног усавршавања омогућава рјешавање и многобројних конкретних проблема са којима се наставници свакодневно сусрећу у наставном раду;
- Интерактивним стручним усавршавањем наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију јачају се њихове комуникационско-интеракцијске компетенције, што је довело до успостављања квалитетнијег односа са ученицима и стварања климе у којој доминирају позитивне емоције, емпатија, ненасилна комуникација, респонсибилна интеракција и обострано уважавање;
- Интерактивним стручним усавршавањем наставника наставницима се омогућава да наставу коју реализују са ученицима, припремају, изводе и вреднују на сличан начин како су се они усавршавали, што код ученика доводи до јачања њихових компетенција и особина као и успостављања квалитетнијих интерперсоналних односа не само у школи него и животу уопште.
- Експериментално верификовани модел интерактивног стручног усавршавања реализован у овој докторској дисертацији могао би се примјењивати као један нови модел систематског и плански организованог стручног усавршавања

наставника у средњим и основним школама.

Може се запазити да докторска дисертација садржи систематизована интердисциплинарна научна сазнања о интерактивном стручном усавршавању наставника с циљем јачања њихових комуникационско-интеракционских компетанција, што доводи до бољих образовно-васпитних резултата ученика. Наведена научна сазнања су прегледно приказани, коректно интерпретирани и успјешно генерализовани резултати емпириског истраживања.

На основу истраживачких налаза и изведенih генерализација може се закључити да је конкретан научни допринос дисертацији теоријска заснованост и експериментална верификованост новог модела интерактивно-активизацијског стручног усавршавања наставника у оквиру њиховог сталног професионалног развоја а посебно за унапређивање ненасилно-комуникационских, сарадничких, иновативних, хуманистичких и других васпитачких функција. У дисертацији је доказано позитивно дејство таквог модела стручног усавршавања наставника на јачање васпитно-образовних постигнућа, развој особина и осталих потенцијала личности ученика (емоционална стабилност, социјабилност, емпатичност, склоност ненасилном рјешавању конфликтата, мотивисаност за учење и др.) како у школи тако и животу уопште.

- 1) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;
- 2) Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао доволно критичности;
- 3) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Докторска дисертација мр. Переце Иванека под насловом „Стручно усавршавање наставника и образовно-васпитна постигнућа ученика средње школе“ садржи успјешно одабрана, конструктивно-критички анализирана, систематизована и синтетизована кључна интердисциплинарно утемељена теоријска и научна сазнања о стручном усавршавању наставника у дидактичкој теорији и савременој наставној пракси. На тим основама концептуално је, операционализовано и проведено тематски прикладно и методолошки оригинално емпириско-експериментално истраживање интерактивног стручног усавршавања наставника за интерактивну наставу, ненасилну комуникацију и респонсибилну интеракцију са рефлексијом на образовно-васпитна постигнућа ученика средње школе. Резултати емпириско-експерименталног истраживања коректно и ујверљиво су интерпретирани и генерализовани, те су научно поуздана упоришта систематско-развојних педагошких активности и изворишта отворених питања за даље научно-истраживачке пројекте.

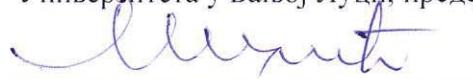
Докторска дисертација испуњава све Законом предвиђене критерије за овај ниво научног доприноса, па имамо част и задовољство да предложимо Наставно-научном вијећу да прихвати Извјештај и да одобри његову јавну одбрану.

1) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;
2) На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвati, а кандидату одобри одбрана,
- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду.(да се допуни или измијени) или
- да се докторска дисертација одбија.

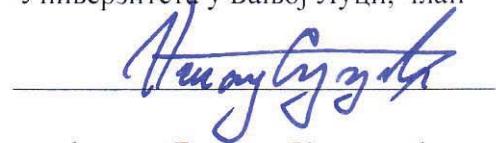
Датум: 22.3.2017. год.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. проф. др Миле Илић, редовни професор на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци, предсједник

2. проф. др Ненад Сузић, редовни професор на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци, члан

3. проф. др Бранка Ковачевић, ванредни професор на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву, члан

ИЗДВОЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.